

Obsah

1	ÚVOD	13
2	BIFURKAČNÍ JEVY V NELINEÁRNÍCH DYNAMICKÝCH SYSTÉMECH	26
2.1	Základní pojmy	26
2.1.1	Fázový prostor. Vektorové pole. Fázový tok	26
2.2	Strukturální stabilita. Bifurkace	33
2.2.1	Poznámky ke kvalitativní teorii diferenciálních rovnic	33
2.2.2	Definice strukturální stability	34
2.2.3	Perturbace strukturálně nestabilních vektorových polí	35
2.2.4	Reziduální množiny. Generické vlastnosti	37
2.3	Bifurkace rovnovážných stavů	37
2.3.1	Strukturální stabilita soustav v okolí rovnovážných stavů. Grobmanova-Hartmanova věta	37
2.3.2	Věta o invariantních varietách. Redukce na centrální varietu	40
2.3.3	Použití věty o centrální varietě k vyšetřování stability rovnovážných stavů	44
2.3.4	Parametrická rozvinutí vektorových polí	52
2.4	Bifurkace periodických řešení	61
2.4.1	Diskrétní dynamické systémy	62
2.4.2	Asymptotická a orbitální stabilita trajektorií	68
2.4.3	Poincaréhovo zobrazení	69
2.4.4	Strukturální stabilita toku v okolí uzavřené trajektorie	72
2.4.5	Parametrické systémy difeomorfismů	72
2.4.6	Jiný přístup k bifurkacím periodických řešení	80
2.4.7	Závěrečné poznámky k paragrafům 2.3 a 2.4	87
2.5	Ljapunovovy exponenty. Invariantní množiny	90
2.5.1	Základní vlastnosti Ljapunovových exponentů	90
2.5.2	Invariantní množiny	93
2.5.3	Vznik chaotických množin. Homoklinické trajektorie a body	94
2.5.4	Feigenbaumův jev	98
2.6	Parciální diferenciální rovnice	100
2.6.1	Nekonečně rozměrný fázový prostor	100
2.6.2	Dynamické systémy. Semitoky	102
2.6.3	Stacionární řešení. Stabilita	102
2.6.4	Komplexní (Hopfova) bifurkace pro parciální diferenciální rovnice	104
2.6.5	Poincaréhovo zobrazení pro parciální diferenciální rovnice	105

	Literatura	105
3	VĚTVENÍ ROVNOVÁŽNÝCH STAVŮ V DIAGRAMU ŘEŠENÍ	107
3.1	Diagram řešení	107
3.2	Větvení v bifurkačních bodech, jednorozměrný případ	113
3.3	Větvení v bifurkačních bodech, vícerozměrný případ	117
3.4	Určení směru Hopfovy bifurkace	124
	Literatura	136
4	MATEMATICKÉ MODELY	137
4.1	Konstrukce matematických modelů	137
4.1.1	Bilanční vztahy	138
4.1.2	Model míchaného průtočného reaktoru	139
4.1.2.1	Zjednodušený model stacionárního chování	141
4.1.2.2	Zjednodušené modely nestacionárního chování	142
4.1.2.3	Převedení modelu do bezrozměrného tvaru	143
4.1.2.4	Analýza počtu stacionárních stavů	144
4.1.2.5	Diagram řešení „konverze – Damköhlerovo kritérium“	146
4.1.2.6	Stabilita stacionárního stavu	148
4.2	Problémy se soustředěnými parametry	152
4.2.1	<i>Problém 1</i> – Míchaný průtočný reaktor s neizotermickou reakcí a recyklem	152
4.2.2	<i>Problém 2</i> – Kaskáda dvou míchaných průtočných neizotermických reaktorů s recyklem	154
4.2.3	<i>Problém 3</i> – Míchaný průtočný reaktor s autokatalytickou soustavou reakcí – Noyesův-Fieldův model	155
4.2.4	<i>Problém 4</i> – SH model, metabolismus thiolů	157
4.2.5	<i>Problém 5</i> – Model anaerobního vyhívání	158
4.2.6	<i>Problém 6</i> – Zjednodušený model anaerobního vyhívání	161
4.2.7	<i>Problém 7</i> – Reaktor s modelovou reakcí „Bruselátor“	162
4.2.8	<i>Problém 8</i> – Kaskáda reaktorů se vzájemnou výměnou hmoty a reakcí „Bruselátor“	163
4.2.9	<i>Problém 9</i> – Systém „Bruselátor“ s časově proměnným vstupem	165
4.2.10	<i>Problém 10</i> – Lorenzův model – Aproximace Navierových-Stokesových rovnic pro Bénárdovu konvekci	165
4.3	Problémy s rozloženými parametry	168
4.3.1	Reakčně difúzní problémy	168
4.3.1.1	<i>Problém 11</i> – Reakčně difúzní systém – „Bruselátor“	172
4.3.1.2	<i>Problém 12</i> – Reakčně difúzní systém – SH kinetika	172
4.3.1.3	<i>Problém 13</i> – Reakčně difúzní systém – Meinhardtův model	172
4.3.2	<i>Problém 14</i> – Trubkový neizotermický reaktor s axiálním promícháváním	173
4.3.3	<i>Problém 15</i> – Trubkový nediabatický reaktor s axiálním promícháváním – dvofázový model	175
4.3.4	<i>Problém 16</i> – Neizotermický model vnitřní difúze v částici porézního katalyzátoru	177
4.3.5	<i>Problém 17</i> – Navierovy-Stokesovy rovnice pro tok mezi dvěma nekonečnými sousými rotujícími disky	180
	Literatura	183
5	NUMERICKÉ METODY A ALGORITMY PRO ANALÝZU NELINEÁRNÍCH SYSTÉMŮ SE SOUSTŘEDĚNÝMI PARAMETRY	185
5.1	Stacionární řešení	186

5.2	Závislost stacionárních řešení na parametru – diagram řešení	190
5.2.1	Mapování parametru	191
5.2.2	Metoda derivace podle parametru	194
5.2.3	Kontinuační algoritmus prediktor–korektor	201
5.3	Stabilita stacionárních řešení	203
5.3.1	Charakteristický polynom	205
5.3.2	Routhovo-Hurwitzovo kritérium	206
5.3.3	Linova-Bairstowova metoda	207
5.3.4	Nelineární systém – první Ljapunovova metoda	209
5.4	Větvící body stacionárních řešení – reálná bifurkace	210
5.4.1	Určování limitních a bifurkačních bodů	210
5.4.2	Kontinuace z bifurkačního bodu	214
5.4.3	Vznik izol v diagramu řešení	220
5.5	Komplexní (Hopfova) bifurkace	225
5.5.1	Analytické postupy	226
5.5.2	Dekompoziční metody	228
5.5.3	Přímé iterační metody	230
5.6	Bifurkační diagram	235
5.7	Metody simulace dynamických systémů	241
5.7.1	Jednokrokové metody	242
5.7.1.1	Metody Taylorova rozvoje	242
5.7.1.2	Rungeovy-Kuttovy metody	242
5.7.1.3	Aposteriorní odhad chyby aproximace	244
5.7.1.4	Automatická regulace kroku h	245
5.7.1.5	Chyby aproximace a zaokrouhlovací chyby	246
5.7.2	Vícekových metody	247
5.7.3	Metody pro integraci stiff systémů	248
5.7.4	Některé speciální metody	251
5.7.4.1	Integrace podle oblouku	251
5.7.4.2	Integrace fázových trajektorií autonomního systému	252
5.7.4.3	Systémy diferenciálních a algebraických rovnic	252
5.7.4.4	Integrace diferenciálních rovnic se zpožděním	253
5.8	Výpočet periodických řešení v autonomním případě	254
5.8.1	Diferenční metody řešení	255
5.8.2	Metoda střelby	256
5.8.3	Stabilita periodických řešení	258
5.8.4	Kontinuace periodických řešení	258
5.8.5	Bifurkace periodických řešení	266
5.9	Chaotické atraktory	270
5.9.1	Výpočet Ljapunovových exponentů	271
5.9.2	Poincarèovo zobrazení	277
5.9.3	Výkonová spektra	281
5.10	Kvazistacionární chování dynamického modelu	282
5.10.1	Typické případy evolučních diagramů	284
5.10.2	Příklady evolučních diagramů v systémech se soustředěnými parametry	286
5.11	Výpočet a analýza periodických řešení v neautonomních případech	289

5.12	Úlohy	298
	Literatura	305
6	NUMERICKÉ METODY A ALGORITMY PRO ANALÝZU SYSTÉMŮ S ROZLO- ŽENÝMI PARAMETRY	307
6.1	Stacionární řešení – Metody řešení nelineárních okrajových úloh	308
6.1.1	Diferenční metody	309
6.1.2	Metoda střelby	315
6.1.3	Metoda vícenásobné střelby	323
6.2	Závislost stacionárních řešení na parametru	324
6.2.1	Metoda derivace podle parametru	325
6.2.2	Metoda derivace podle okrajové podmínky	328
6.2.3	Kontinuuační algoritmus typu prediktor–korektor	330
6.2.3.1	Algoritmus založený na diferencních metodách	331
6.2.3.2	Algoritmus založený na metodě střelby	332
6.2.4	Metoda mapování parametru	338
6.3	Určování větvících bodů	341
6.3.1	Primární bifurkace	341
6.3.2	Vyčíslení bodů reálných bifurkací	344
6.3.2.1	Diferenční metody	344
6.3.2.2	Metoda střelby	346
6.3.3	Vyčíslení bodů komplexních (Hopfových) bifurkací	348
6.3.3.1	Metoda přímk – transformace na systém se soustředěnými parametry	349
6.3.3.2	Přímá iterační metoda	349
6.4	Metody dynamické simulace parabolických rovnic	353
6.4.1	Náhrada nelineárních členů	356
6.4.2	Automatická regulace časového kroku	356
6.4.3	Automatická regulace kroku h	358
6.4.4	Adaptivní neekvidistantní síť	359
6.4.5	Metoda přímk	360
6.5	Periodická řešení v systémech s rozloženými parametry	363
6.5.1	Výpočet a kontinuity periodických řešení	363
6.5.1.1	Metoda přímk	365
6.5.1.2	Diferenční metoda	366
6.5.2	Řešení vlnového charakteru	368
6.5.2.1	Vlna typu excitabilního pulsu	368
6.5.2.2	Vlna typu fronty	370
6.6	Kvazistacionární chování systémů s rozloženými parametry	371
6.7	Úlohy	373
	Literatura	374
7	KONSTRUKCE MODELŮ A IDENTIFIKACE PARAMETRŮ	376
7.1	Vyhodnocování parametrů modelů	377
7.1.1	Metoda nejmenších čtverců	378
7.1.1.1	Metoda vážených nejmenších čtverců	379
7.1.1.2	Násobná lineární regrese	380

7.1.1.3	Linearizace nelineárních modelů	382
7.1.2	Metody maximální věrohodnosti	383
7.1.2.1	Normální rozdělení	384
7.1.3	Metody založené na Bayesově větě	386
7.2	Strategie tvorby modelů	386
7.2.1	Návrh experimentálních podmínek pro zpřesnění parametrů	388
7.2.2	Kritéria pro diskriminaci mezi modely	390
7.2.3	Příklad z kinetiky heterogenně katalytických reakcí	392
7.3	Vyhodnocení parametrů v dynamických modelech	396
7.3.1	Diferencování dat	396
7.3.2	Integrace rovnic	398
7.3.3	Integrace dat	398
7.3.4	Standardní tvar dynamického modelu	399
7.3.5	Výpočet účelové funkce	400
7.3.6	Příklad vyhodnocení parametrů dynamického modelu	401
7.4	Metody hledání extrémů účelové funkce	403
7.4.1	Metody nelineárního programování	404
7.4.2	Gradientní metoda	405
7.4.3	Gaussova-Newtonova metoda	406
7.4.4	Newtonova metoda	407
	Literatura	408
	Seznam symbolů	410
	Rejstřík	412